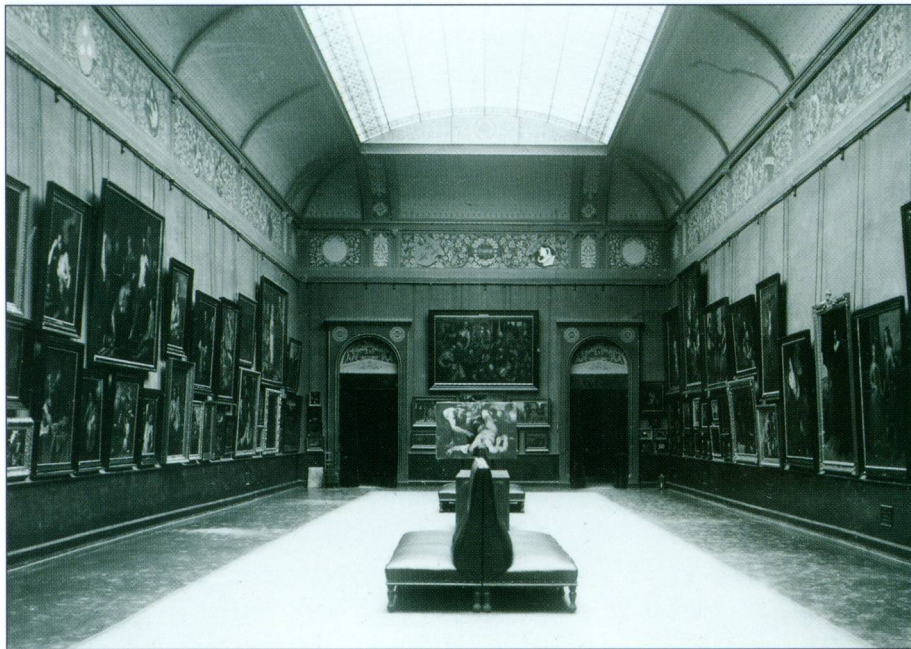

DE Z.G. INTERNATIONALE ZAAL IN 1885

De voornaamste kenmerken van het concept-Masterplan zijn:

- ♦ herstel van de oorspronkelijke ruimtelijke helderheid o.m. via het gedeeltelijk terugbrengen van de oriënterende en 'lucht-scheppende' functie van de beide binnenhoven
- ♦ de poortfunctie tussen binnenstad en Museumplein benutten door deze poort voor voetgangers als hoofdentree en centrale foyer voor het Museumplein en het Rijksmuseum te laten functioneren
- ♦ directere toegankelijkheid vanuit de nieuwe foyer naar een aantal publieksvoorzieningen zoals restaurant, museumwinkel en aula, waarbij deze functies ook autonoom bruikbaar worden
- ♦ het opnieuw bestemmen als publieke expositieruimte van de in het oorspronkelijke plan van Cuypers aangegeven tentoonstellingsruimte op de begane grond en de bovenverdieping
- ♦ het onderbrengen van depots en atelier- en expeditievoorzieningen op beter daarvoor geschikte locaties, met name een nieuw tunnelgebouw tussen het Rijksmuseum en het ondergrondse busstation in de Hobbemastraat, en in het Veiligheidsinstituut
- ♦ het situeren van kantoorfuncties e.d. in ruimten met daglicht in het souterrain en de hoger gelegen verdiepingen, zoveel mogelijk gescheiden van het publieke circuit
- ♦ het opnieuw structureren van de installatietechnische infrastructuur in samenhang met een bouwfysisch beleidsplan
- ♦ het weer terugbrengen van de oorspronkelijke decoratie uit de tijd van Cuypers in wanden en vloeren, waar zulks met de huidige eisen van presentatie verzoenbaar is

Primaat bij de publieksfuncties

Uitgangspunt bij de toedeling van functies aan het museumgebouw is dat zoveel mogelijk ruimte in het hoofdgebouw en de Zuidvleugel het bezoekend publiek ten goede moet komen. Dat betreft de tentoonstellingszalen (tijdelijk en permanent), publieksruimten (bibliotheek, ARIA, auditoria, kleine ontvangst- en vergaderzalen), publieksvoorzieningen (winkel, restaurant, garderobes, toiletten), en verkeersgebieden (hallen, trappen). Deze publieksvoorzieningen zullen zowel uit het oogpunt van publieksservice als om commerciële redenen (betere en vooral aantrekkelijker horeca- en winkelveorzieningen) in het nieuwe Rijksmuseum een grotere nadruk - en dus ook ruimtebeslag - dienen te hebben dan thans.

Waar functies niet het primaire proces van het museum (openstelling, bewaking) of een directe bediening van het publiek betreffen (informatiebalie b.v.), zullen zij veelal uitgeplaatst moeten worden. Hiervoor beschikt het museum thans al over enkele locaties in de onmiddellijke nabijheid (Villa, Veiligheidsinstituut, Teekenschool). Het Veiligheidsinstituut lijkt de aangewezen plek om via ver- en nieuwbouw de restauratieateliers te lokaliseren. Dit gebouw ligt logistiek betrek-

(BOVEN) BOUWACTIVITEITEN

TUNNELGEBOUW, 1998

(ONDER) TEEKENSCHOOL

kelijk gunstig ten opzichte van het tunnel (depot) gebouw. Op dit moment wordt met het Instituut Collectie Nederland (ICN) gesproken over het aldaar onderbrengen van de restauratie-opleidingsateliers en onderzoeksfaciliteiten van het ICN in het Veiligheidsinstituut, waardoor er nauwe samenwerking bij opleiding en onderzoek van kunstwerken mogelijk zou worden.

Geïntegreerde presentatie van de collectie

Tijdens de discussies over de nieuwe structuur van de binnenruimten in relatie tot de te presenteren collecties werd steeds sterker de behoefte gevoeld aan een wijze van presentatie, die de nagestreefde duidelijkheid en overzichtelijkheid van de structuur zou versterken. De huidige opdeling van het museum in als het ware vijf sub-musea werd daarbij als problematisch ervaren. Zoals de afdelingen thans fungeren, vertellen zij elk hun eigen verhaal, hetzij in chronologische volgorde (schilderkunst, geschiedenis, beeldhouwkunst en kunstnijverheid), hetzij thematisch (Aziatische kunst). Daarnaast manifesteert de Aziatische kunst zich, evenals de textilia, regulier in kleine wisselende presentaties, zoals ook bij het Prentenkabinet het geval is.

Natuurlijk is voorstelbaar dat het Rijksmuseum ook na renovatie de huidige indeling in vijf sub-musea, een soort 'warenhuis'-concept met vele afdelingen, zou handhaven. Veel musea in binnen- en buitenland zijn volgens deze opvatting geordend en, mits duidelijk gemarkeerd, zouden ook vijf aparte afdelingen, na opschoning en renovatie, herschikking en verbetering in de presentatie, een aantrekkelijk geheel kunnen bieden. Aan een aantal collectie-onderdelen, zoals de buitenlandse beeldende kunst, kon echter tot dusver nooit een passende plaats in zo'n concept geboden worden, en vooral de strikte scheiding die tussen 'historische' en 'kunsthistorische' voorwerpen moet worden gemaakt leidt veelvuldig tot problematische, geforceerde keuzen.

Om de meerwaarde van het samenwonen onder één dak van deze vijf collecties in een toekomstig concept beter te benutten, is daarom onderzocht of een gemengde c.q. geïntegreerde presentatie van schilderkunst, beeldhouwkunst, toegepaste kunst en Nederlandse geschiedenis geen betere optie zou vormen. De basisveronderstelling was dat zo'n benadering meer recht zou doen aan het specifieke karakter dat het Rijksmuseum als Nationaal Museum eigen is en waarin het zich nogal opvallend van andere 'nationale musea' onderscheidt. De meeste Europese nationale musea kennen de combinatie met de vaderlandse geschiedenis en de beeldende en toegepaste kunst niet, en zeker niet in een verdoorgevoerde vorm.

In Engeland bij voorbeeld zijn de nationale collecties schilderkunst in hoofdzaak over twee grote musea verspreid (National Gallery en Tate Gallery), is de belangrijkste verzameling teken- en prentkunst ondergebracht in een derde (British Museum) en de toegepaste kunst in een vierde museum (Victoria & Albert Museum). Er zijn verschillende gespecialiseerde geschiedenismusea, waaronder een National Portrait Gallery.

De grote stedelijke musea van Amerika, bij voorbeeld, het Metropolitan Museum te New York, tonen vaak, volgens het 'warenhuis'-principe, het hele scala aan kunst- en cultuur van zowel westerse als niet-westerse oorsprong, maar zelden of nooit ruimen zij plaats in aan de geschiedenis.

De Textielzaal in de Zuidvleugel kent op het moment twee presentaties per jaar. In de afgelopen jaren waren die gewijd aan: Hoogtepunten uit de collectie (1996), Machtsvertoon (1996/97), Exotisch textiel in Nederland (1997), Hoeden 1650-1960 (1997/98).

In de zaal voor wisselende presentaties van de afdeling Aziatische Kunst vonden de afgelopen drie jaar een aantal wisselende opstellingen van Chinese rolschilderingen en albumbladen plaats (1996/97) en een uitgebreide presentatie Chinees porselein uit de Ming en Ching dynastieën (1997/98).

PIERRE-PAUL PRUD'HON, RUTGER
JAN SCHIMMELPENNINCK, GEZANT IN
PARIJS, MET ZIJN GEZIN, 1801/02

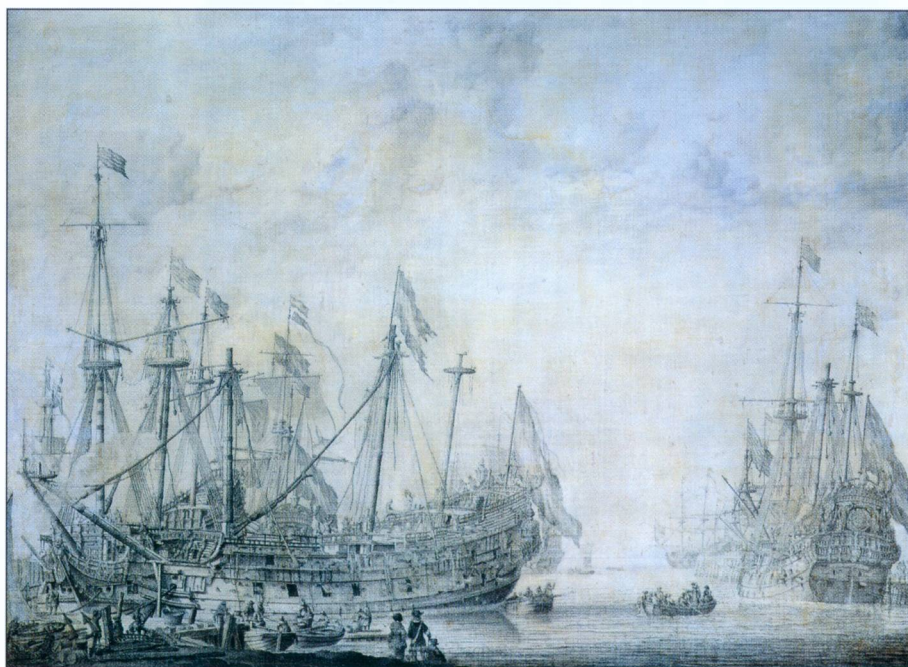
Dat voor de toekomstige presentatie van de collecties in het Rijksmuseum gekozen is voor een geïntegreerde presentatie, berust vooral op de afweging dat hiermee aan het bijzondere karakter van de (combinatie van) collecties meer recht kan worden gedaan. Temeer daar de conclusie was dat Nederlandse geschiedenis in het Rijksmuseum evenzeer object-gericht is en doorgaans ook nu al op een esthetische wijze wordt getoond, leken hier minder principiële bezwaren te bestaan, dan wel was verondersteld. Op papier werden proefopstellingen uitgewerkt voor de Middeleeuwen en voor de periode 1672-1710. Tijdens deze proeve bleken zowel inhoudelijke als praktische bezwaren die pas in een ontwerp-stadium aan te pakken zouden zijn, maar duidelijk kwamen ook aanzienlijke winstpunten naar voren. Zo krijgt de presentatie van tijdsgewrichten die thans over wel drie of vier plekken in het gebouw verspreid is in het nieuwe concept beduidend meer samenhang en 'gezicht', zowel kunsthistorisch als historisch. Ook kan de al gereleveerde kunstmatige scheiding tussen voorwerpen die vooral om hun 'kunst'-waarde, en die welke vooral om hun geschiedkundige betekenis worden getoond opgeheven worden. Prud'hon's prachtige portret van het gezin Schimmelpenninck in de historische afdeling, kan nu ook weer om zijn esthetische topkwaliteit beleefd worden, en Bartholomeus van der Helst's 'Viering van de Vrede van Munster' kan weer meer vanuit de historische dimensie belicht worden.

Door de afwisseling van toegepaste kunst en schilderkunst kunnen ook thans zelden getoonde collectiebestanddelen, zoals de buitenlandse schilderscholen, op een overtuigender wijze ingevoegd worden. Met name waar buitenlandse beeldende kunst slechts dun in de collectie aanwezig is, bv. de Franse 18de eeuw, kan door een combinatie met kunstnijverheid zulke kunst toch een waardige plek krijgen en zijn voorbeeldfunctie, als in de doelstelling van het Rijksmuseum als wens verwoord, vervullen. Enigszins geschiedt dit ook thans al in de kunstnijverheidopstelling, maar doordat deze zalen ver van de afdeling schilderkunst verwijderd zijn, gaat het verband daarmee thans nagenoeg verloren.

Wanneer dit model van een chronologische ordening van deze collectiebestanddelen hier wordt aangeduid als een van 'integratie' wordt nadrukkelijk niet bedoeld dat de objecten steeds per zaal gemengd opgesteld worden. Hoewel dit zeker tot de mogelijkheden behoort, gaat de gedachte uit naar een in zo logisch mogelijke volgorde afwisselend - en met het oog op wisselwerking - vormgegeven circuit, waarin schilderijen zalen worden gevolgd door zalen met kunstnijverheid of een historisch gethematiseerde opstelling. Het is uitdrukkelijk niet de bedoeling de presentatievorm van Engelse countryhouses of anderszins paleisachtige interieurs na te bootsen. Wel is het zo dat interieur-achtige collectie-onderdelen die het museum beheert, maar thans slechts ten dele kan tonen (zoals bij voorbeeld de decoraties voor Soestdijk en behangselschilderingen uit de 18de en vroege 19de eeuw) nu een logische plaats zouden kunnen krijgen, wat tot een verrijking van het visuele aanbod zal leiden.

Enkele voorbeelden:

- ♦ 1. Bij een proeve inzake de presentatie van de Middeleeuwen bleek dat bij integratie een duidelijker periodisering mogelijk werd dan de afdelingen thans, apart en dunner, kunnen waarmaken. Schilderijen zullen hier bepaalde groepen objecten kunnen versterken en tot een afgewogener beeld leiden. Historisch is er vanuit de collectie in deze periode weinig consistent te vertellen, maar diverse thema's [religie, de Utrechtse kapittelkerken en hun schatkamer, het Bourgondische huis, de ontwikkeling van (Italiaanse) steden], kunnen wel een belangrijke rol spelen in de presentatie en de begeleiding.

(BOVEN) MODEL VAN DE PRINS

WILLEM, 1651

(ONDER) WILLEM VAN DE VELDE I

(CA. 1611-1693), SCHEPEN NA DE
STRIJD, PENSCHILDERIJ

- ◆ 2. Bij een proeve voor de periode 1672-1710 bleek dat de menging van afdelingen ook nieuwe thematische mogelijkheden bood, die als een verrijking werden ervaren. De politieke rol van Willem III kon worden gerelateerd aan de internationale hofkunst van die periode, en een Soestdijkzaal (nu niet aanwezig in de opstelling) zou tot de mogelijkheden behoren.
- ◆ 3. Op het gebied van de maritieme geschiedenis en de marine-schilderkunst is het in de nieuwe opzet denkbaar dat artistieke en militair-historische elementen elkaar aanzienlijk zullen versterken. Een zaal gewijd aan zeehelden, de presentatie rond Piet Hein en de zilvervloot, zou kunnen worden gevolgd door een zaal scheepsmodellen en die weer door een overzicht van marine-schilderkunst in de Gouden eeuw. Een volgende zaal zou onze expansie overzee (VOC) in beeld kunnen brengen, en vervolgens kan een presentatie van o.a. Delfts aardewerk de Oost-West impact op onze kunstnijverheid illustreren.
- ◆ 4. Thans worden alle schilderijen vrijwel alle op ooghoogte van de bezoeker gepresenteerd, met uitzondering van de 18de-eeuwse zaal, die als enige historiserend in etages is gehangen. Daarnaast komt het in de kunstnijverheid-afdeling voor dat schilderijen decoratief of in ondersteunende zin zijn gebruikt. Door de grotere afwisseling in karakter van de opeenvolgende zalen hoeft aan het 'op ooghoogte'-principe minder stringent te worden vastgehouden, en kan makkelijker ingespeeld worden op de mogelijkheden die de kunstwerken bieden. Ook kan de hanging soms de presentatiewijze van een bepaalde periode navolgen of suggereren.
- ◆ 5. Het Rijksmuseum bezit een kleine, maar fraaie collectie Italiaanse schilderkunst van Renaissance tot en met de 18de eeuw. Omdat de schilderijen zalen thans geheel aan de Nederlandse kunst zijn gewijd, kunnen de Italiaanse werken slechts als bijzondere presentaties af en toe getoond worden. In het nieuwe chronologische parcours zouden de Renaissance-schilderijen, waaronder een topwerk van Fra Angelico, zeer treffend na de zaal met Italiaanse kunstnijverheid zijn plaats kunnen krijgen.

21

Dergelijke effecten treden ook elders bij buitenlandse kunst op, waar thans bij voorbeeld een waardige context voor een topwerk van Goya ontbreekt.

Studiecollecties

Het nieuwe concept voorziet naast een hoofdparcours, chronologisch en geïntegreerd, in een reeks kleine studiecollecties, of thematische presentaties, die direct aansluitend bij het hoofdparcours toegankelijk zijn. Deze kleine groepen voorwerpen bieden voor de geïnteresseerde bezoeker als het ware een verdieping van hetgeen in het hoofdcircuit geboden wordt. Zo is het denkbaar dat kleine clusters samengesteld op basis van medium (zilver, glas, porselein), van historisch of kunsthistorisch thema (miniaturen, snuifdozen, wapens, marine modellenkamer, portretten van gouverneurs-generaal) of per kunstenaar (de Vanmour-serie, de Liotard pastels) afzonderlijk worden gepresenteerd. Zulke presentaties kunnen soms vanuit een iets andere esthetiek dan die van het hoofdcircuit vormgegeven worden: zakelijker, gecondenseerder, informeler.

Mini-studiecollecties als hier bedoeld hebben naast de 'verdieping' nog een ander effect: zij ontlasten het hoofdcircuit, waarmee een oplossing wordt geboden voor het in musea veelvuldig optredende vermoeidheidsverschijnsel, wanneer

(BOVEN) ZAAL MET MEISSEN PORSELEIN
(ONDER) ZOMER 1999 WORDT IN
DE ZUIDVLEUGEL DE TENTOONSTELLING
HET NEDERLANDSE STILLEVEN 1570-
1720 GEHOUDEN

teveel van dezelfde voorwerpen in schier eindeloze opeenvolging, zaal na zaal, de aandacht doen verslapen.

Naast deze permanente studie-collecties wordt ook gestreefd naar het creëren van enkele zgn. 'zinder'-plekken, vaste momenten in het circuit waar wisselende presentaties van beperkte omvang kunnen worden gehouden, bedoeld om bepaalde collectie-onderdelen wisselend te ontsluiten of aspecten van de collectie te actualiseren. Het museum kent zulke plekken al in de Zuidvleugel, waar wissel-opstellingen in de textielzaal en twee zalen van de afdeling Aziatische kunst gemaakt worden. Dit was voornamelijk ingegeven vanuit beheersmatig oogpunt (de lichtgevoeligheid van textielen, kostuums, van Chinese, Japanse en Koreaanse rolschilderingen en albumbladen en Japanse kamerschermen). De 'zinderplekken' kunnen echter ook vanuit andere invalshoeken fungeren en b.v. dossier-achtige presentaties bieden.

Een logisch verhaal

De historisch bepaalde opbouw van museumcollecties maakt dat een presentatie die uitgaat van een 'logisch' verhaal altijd op onderdelen op gespannen voet zal staan met de beschikbaarheid van voorwerpen. In de praktijk zijn collecties altijd onevenwichtig, zowel door 'lacunes' als door disproportioneel ruim vertegenwoordigde categorieën voorwerpen. Die laatste blijken echter vaak juist de kracht, het specialisme van een museum uit te maken. Zo beschikt het Rijksmuseum over een van 's wereld grootste en belangrijkste collecties Meissen-porselein.

Wanneer het museum zou proberen de presentatie onder één 'logische' noemer te vangen, bij voorbeeld: 'een overzicht van de Nederlandse kunst, kunstnijverheid en geschiedenis tussen 1400-1900', stuit men onmiddellijk op tal van uitzonderingen, zoals de juist sterk internationaal verzamelde kunstnijverheid. Verlengt men de noemer met de toevoeging 'in West-Europese context' dan klopt dat voor sommige perioden beter dan andere. Met name de collecties buitenlandse schilderkunst en Nederlandse geschiedenis schieten dan af en toe tekort.

Een andere tegenstelling die zal moeten worden overbrugd, of onder ogen gezien, wordt gevormd door de karakters verschillen tussen voorwerpen die in de eerste plaats om hun kunstwaarde voor de collectie zijn verworven tegenover de objecten die primair als document met dramatische of historische kwaliteit fungeren. Deze uiteenlopende karakters en kwaliteiten van objecten zullen pregnanter zichtbaar worden en bepaalde combinaties uitsluiten.

De proefprojecten hebben het museum echter in de overtuiging gesterkt dat het met integratie van collecties als hier verstaan een aanzienlijke meerwaarde kan realiseren. Voor de hier en daar wellicht wankelende conceptuele logica, zal in vele gevallen een visuele logica als substituut fungeren.

Tijdelijke tentoonstellingen

Ook in de komende eeuw hecht het museum eraan grote en middelgrote tentoonstellingen te blijven organiseren. Zij actualiseren de belangstelling voor het aandachtsgebied van het museum en gekoppeld aan anderssoortige evenementen zijn zij een onmisbare schakel in het publieksbeleid. Op de beleidsmatige achtergrond van tijdelijke tentoonstellingen zal hier niet verder in detail ingegaan worden en wordt verwezen naar de pagina's 40-42 van de Beleidsnota 'Zorg voor de Nationale Schatkamer' (1991) van het Rijksmuseum. Wel zijn bij de recente direc-

De zogenaamde 'Lange Gang' van de afdeling Nederlandse Geschiedenis wordt gebruikt voor tijdelijke presentaties van die afdeling. In de afgelopen jaren waren dat: De Nationale Feestrok (1995), Marinemodellen (1995/6), Een selectief welkom (foto's over asielbeleid) (1996), Nederlandse wapens uit Rusland (1996), Restauratie van Marinemodellen (1997/98), Zondag (foto-opdracht) (1998).

ZONDAG, EEN VAN DE FOTO'S VAN
CATRIEN ARIËNS UIT DE FOTO-
OPDRACHT VAN DE AFDELING
NEDERLANDSE GESCHIEDENIS EN
NRC HANDELSBLAD, 1998

tiewisseling enkele aanvullende accenten in het tentoonstellingsbeleid geplaatst. Zo is het de bedoeling in de zomers voor het toerisme aantrekkelijke tentoonstellingen te presenteren, die sterk aansluiten bij het kern-imago (Gouden Eeuw) van de instelling, en in de winters iets innoverender en experimentelere, op het Nederlandse publiek gerichte presentaties. Ook zal in de programmering meer aandacht voor buitenlandse kunst komen.

Thans bevindt de ruimte voor tijdelijke tentoonstellingen zich in een deel van de oostelijke binnenplaats van het hoofdgebouw. De samenloop van regulier bezoek aan de vaste presentatie en de soms ad hoc grote samenstroom van publiek bij tentoonstellingen veroorzaakt veel logistieke problemen. De meest logische oplossing lijkt deze tentoonstellingsfunctie naar de Zuidvleugel te verplaatsen en te situeren op de bovenste verdieping, waar thans de schilderkunst van de 18de en 19de eeuw hangt. Met zijn aparte ingang aan het Museumplein is de Zuidvleugel ideaal om de scheiding van de twee grote publieksstromen te bewerkstelligen. Qua maat kunnen de betreffende zalen aan tentoonstellingen van een grote tot middelgrote omvang voldoende plaats te bieden; voor blockbusters is de vleugel minder geschikt. Wanneer eens in de 5 à 6 jaar toch een 'monster'-tentoonstelling met honderden objecten als 'Dageraad der Gouden Eeuw' wenselijk wordt geacht, zullen daartoe gedeelten van het hoofdgebouw ontruimd moeten worden.

Wat betreft de schilderkunst van de 18de en 19de eeuw: in het nieuwe concept zou deze zich invoegen in het circuit waarin ook beeldhouwkunst en kunstnijverheid en Nederlandse geschiedenis hun plaats krijgen. Er is geen enkele kunsthistorische noodzaak het huidige isolement van deze eeuwen in een aparte vleugel voort te zetten. Het is logisch dat zij hun plaats in het hoofdgebouw innemen.

De plaats van Nederlandse geschiedenis

Hoewel van tal van voorwerpen die thans vooral als 'kunst' beleefd worden in een geïntegreerde opstelling ook makkelijker de historische dimensie kan worden toegelicht (in het bijzonder geldt dit voor zeestukken, portretten en schutterstukken uit de 17de eeuw), moet anderzijds niet verheeld worden dat geschiedenis in deze meng-presentatie vaker de rol van context voor beeldende kunst zal bieden, dan omgekeerd. Het Rijksmuseum wordt nu echt het 'Rijksmuseum voor kunst en geschiedenis'. Het is echter geenszins de bedoeling de historische component door de kunst te laten ondersneeuwen. Het geschiedenisverhaal dient consistent en herkenbaar gepresenteerd te worden, een duidelijke 'story-line' dient gehandhaafd te worden. Wie geschiedenis vooral als een losstaand fenomeen zal willen beleven, denkt waarschijnlijk aan de nieuwe opstelling tekort te komen. Wie verbanden wil leggen komt beter aan zijn trekken dankzij een aanzienlijke toename van context die thans geboden kan worden.

Een dilemma vormt de presentatie van de 20ste eeuw. Hier wordt een andere oplossing gevergd. Immers, voorbij de grens van 1900 wordt er in het Rijksmuseum op het gebied van de beeldende kunst nauwelijks verzameld en gepresenteerd. Alleen het prentenkabinet en de toegepaste kunst wagen zich op onderdelen van hun verzamelbeleid soms voorzichtig tot aan de Tweede Wereldoorlog. Al is het daar in de huidige presentatie overigens nauwelijks van gekomen (er is thans slechts een stukje eigen eeuw tot 1940 gerealiseerd), de afdeling Nederlandse geschiedenis heeft wél de missie zich over de eigen eeuw te buigen. Dit probleem is hier om twee redenen acuter dan bij de beeldende kunst en kunstnijverheid.

De huidige afdeling Nederlandse Geschiedenis vindt zijn oorsprong in het Nederlandsch Museum voor Geschiedenis en Kunst, opgericht in 1875 en gevestigd te Den Haag, dat in 1883 werd overgebracht naar Amsterdam. In het nieuwe museumgebouw werden de geschiedenisobjecten o.a. in de Oostelijke binnenplaats getoond. In 1927 werd het Nederlandsch Museum opgedeeld in een Rijksmuseum voor Geschiedenis en een Rijksmuseum voor Beeldhouwkunst en Kunstnijverheid. Het Nederlands Museum voor Geschiedenis werd opnieuw ingericht: in 1932 werd de afdeling geschiedenis ter zee geopend, vijf jaar later de rest: de geschiedenis te land. Voor beide opstellingen werd royaal geput uit de andere musea binnen het Rijksmuseum (schilderijen, prentenkabinet, beeldhouwkunst en kunstnijverheid). Na de evacuatie en de oorlog volgde eind jaren veertig wederom een herinrichting. In 1967 werden beide musea officieel afdelingen van het Rijksmuseum. Na bijna tien jaar voorbereiding vond in 1971 de opening van de totaal vernieuwde opstelling plaats, die sterk objectgericht was. In de loop der jaren zijn in die opstelling een aantal wijzigingen aangebracht zoals een grote VOC-opstelling en twee zalen over de

EEN VAN DE TOPSTUKKEN VAN DE
AFDELING AZIATISCHE KUNST:
SHIVA, KONING VAN DE DANS, INDIA
12DE EEUW

Ten eerste: bij de beeldende kunst nemen het Van Gogh Museum (op het gebied van de laat-19de-eeuwse buitenlandse schilderkunst) en het Stedelijk Museum (voor de 20ste-eeuwse en de hedendaagse kunst en toegepaste kunst) het vaandel van het Rijksmuseum over. Op het gebied van de geschiedenis is dit niet het geval. Hoogstens geldt dit voor enkele aspecten (de geschiedenis van Amsterdam in het Amsterdams Historisch Museum, en de maritieme geschiedenis in het Scheepvaartmuseum). Ook al kent Amsterdam daarnaast nog enkele gespecialiseerde historische musea (Joods Historisch Museum, Vakbondsmuseum, Verzetsmuseum en enkele 'lieux de mémoire') een integraal overzicht op nationaal niveau zoals het Rijksmuseum nastreeft, ontbreekt elders.

Ten tweede: zou het Rijksmuseum in de nieuwe vaste opstelling de lijn naar de 20ste eeuw (c.q. het heden) doortrekken dan zou de geschiedenispresentatie rond 1900 zonder kunst-dimensie plotseling de geïntegreerde opstelling verlaten en in isolement de finale van de permanente opstelling van het Rijksmuseum vormen. Nog afgezien van de nieuwe ruimtenood die dit zou veroorzaken, zou dit een onevenwichtig slot zijn voor een museum waarin de kunst domineert.

Zolang zich geen kandidaat aandient die het estafettestokje van het Rijksmuseum hier overneemt, een 'Haus der Geschichte'-achtige instelling bij voorbeeld, die het verleden minder object-gericht en meer vanuit vraagstellingen van het heden benadert, moet niettemin een oplossing geboden worden. Binnen de kaders van het Masterplan is thans voorzien in een aparte ruimte in het publieks-gedeelte van het souterrain, liefst aansluitend bij de laatste zalen van de late 19de eeuw, waar wisselende tentoonstellingen aan 20ste-eeuwse historische thema's gewijd kunnen worden. De beschikbaarheid van zo'n faciliteit is ook met het oog op schoolprojecten onmisbaar.

De historische afdeling behoort vanaf de bouw tot het concept van het Rijksmuseum. Al was de waardering ervoor in de loop der eeuwen sterk aan wisseling onderhevig, de ontwikkeling van deze afdeling is sterk verweven met de verzamel-geschiedenis van de andere afdelingen. Iedere scheiding zou kunstmatig zijn en het museum beroven van een dimensie die het juist op karaktervolle wijze onderscheidt van andere 'national galleries' in Europa en de Verenigde Staten. Zo draagt het Rijksmuseum ook vanaf den beginne impliciet een 'National Portrait Gallery' in zich, aangezien portretten evenzeer om de voorgestelde als de vervaardiger werden verworven. Dit is een aspect dat juist in de gemengde chronologische opstelling weer sterker naar voren kan komen.

Wel beseft de directie dat de 20ste eeuw (en niet minder de 21ste ...) het museum voor problemen stelt. Een 'Haus der Geschichte'-achtige optie elders zou dan ook op de steun van het Rijksmuseum kunnen rekenen en niet gezien worden als een bedreiging voor de eigen missie op het gebied van Nederlandse geschiedenis. Het Rijksmuseum zou ook kunnen participeren als zo'n initiatief van de grond kwam, bv. in de constructie van een satelliet-museum.

Prentenkabinet, textilia en Aziatische kunst

Vanuit hun aard van het materiaal dient ten opzichte van werken op papier, textilia en Aziatische kunst een iets afwijkende koers gekozen te worden. De verzamelafdelingen Prentenkabinet en Aziatische kunst blijven in essentie afzonderlijke units en zullen niet opgaan in de geïntegreerde opstelling. Bij het Prenten-

19de eeuw. De herinrichting die in de loop van 1998 plaatsvindt is voor een deel gebaseerd op de opstelling uit 1971, maar geeft behalve herordening ook een aantal nieuwe accenten.

Om de hedendaagse geschiedenis te documenteren geeft het Rijksmuseum regelmatig foto-opdrachten om een belangrijke ontwikkeling van maatschappelijk belang te documenteren. Zo kwamen er de laatste jaren onder andere series tot stand over de verkiezingen, asielzoekers, het Nederlandse landschap, bedrijfscultuur en recreatie. Sinds 1997 wordt de opdracht verstrekt in samenwerking met NRC Handelsblad onder de naam Document Nederland.

(BOVEN) BIBLIOTHEEKHAL

(ONDER) ZAAL OP DE BENEDEN-
VERDIEPING IN 1885 MET
CUIPERS' BOGEN

kabinet is deze keuze ingegeven door de lichtgevoeligheid van het materiaal, die het permanent tonen van werk op papier niet toestaat. Presentatie van tekeningen, prenten of archivalische documenten in relatie tot beeldende kunst of geschiedenis-presentatie stelt aanzienlijke belemmerende randvoorwaarden van conservatorische aard. Presentatie van werken op papier zal derhalve via een tweesporen-beleid gestalte krijgen: in een apart prentenkabinet via een continu programma tijdelijke tentoonstellingen, zoals thans geschiedt, en in wisselende selecties op enkele door het hoofdparcours verspreide 'zinderplekken'.

Deze benadering geldt analoog voor de lichtgevoelige textilia. Grote (wand)-tapijten zullen stellig blijven functioneren als beeldbepalende elementen in historische opstellingen en kunstnijverheidszalen, zij het dat zij wellicht uit conservatorisch oogpunt vaker gewisseld zullen worden. De overige platte textilia en kostuums kunnen doorgaans alleen tijdelijk getoond worden. Hiervoor dienen voorzieningen (studie-verzamelingen, zinderplekken) getroffen te worden.

Integratie van de Aziatische kunst zou betekenen dat aan de verbindende 'noemer' van de presentatie in het hoofdgebouw, nog het aspect van 'niet-Westers' zou moeten worden toegevoegd. Hoewel met recht kan worden gesteld dat in de periode 1600-1900 de Aziatische 'slagschaduw' over Nederland enorm is geweest, betreft dat alleen specifieke delen van dat oosterse cultureel erfgoed. In die gevallen kan integratie - via contrast of parallel - vanzelfsprekend plaatsvinden. Zo kan bij de presentatie van historische Oost-West relaties (Nederland overzee) en ook bij kunstnijverheid (b.v. 'Japonisme') niet-Westerse kunst veelvuldig een verhelderende rol spelen, zoals thans in de opstelling koloniale kunstnijverheid al geschiedt. Delen van de grote collectie Chinees porselein (ca. 2500 stuks) kunnen met evenveel recht figureren in de presentatie van het Hollands binnenhuis en de Nederlandse geschiedenis overzee als in de Aziatische afdeling.

Het lijkt echter verstandig de Aziatische afdeling niet al te zeer te verkavelen, maar in zijn huidige vorm en allure op de begane grond van de Zuidvleugel te handhaven. Te verwachten is dat bij onze in toenemende mate multiculturele samenleving eerbetoon aan de esthetische schatten van het Oosten een positieve rol kan spelen in het bereiken van nieuwe publieken. Via verwijzingen over en weer kan de Aziatische kunst worden geprofileerd als een niet-Westers contrapunt ten opzichte van het hoofdcircuit. Niet anders dan bij de internationale schilderen beeldhouwkunst in het hoofdgebouw wordt het verhaal ook hier in de vorm van 'capita selecta' ('belangrijke aspecten van ...') verteld. Als zwaartepunten fungeren hier enkele Rijksmuseum-specialismen voortvloeiend uit onze verzamelgeschiedenis, zoals onze lange traditie op het punt van Chinees porselein en Chinese, Japanse, Indonesische en Ceylonese kunstnijverheid. De afdeling beschikt reeds over een 'zinderplek'.

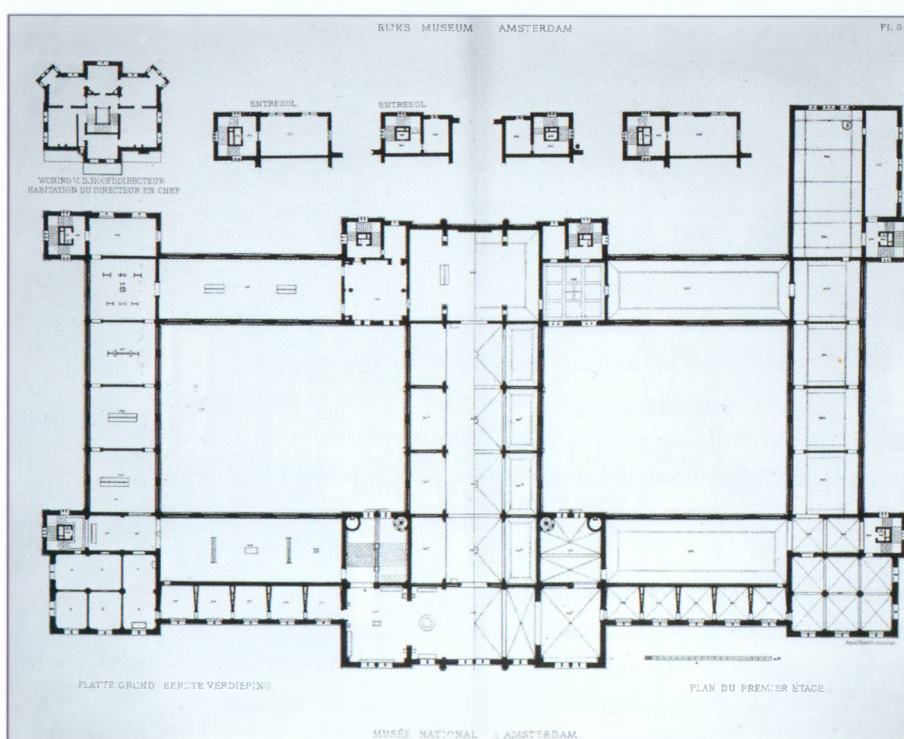
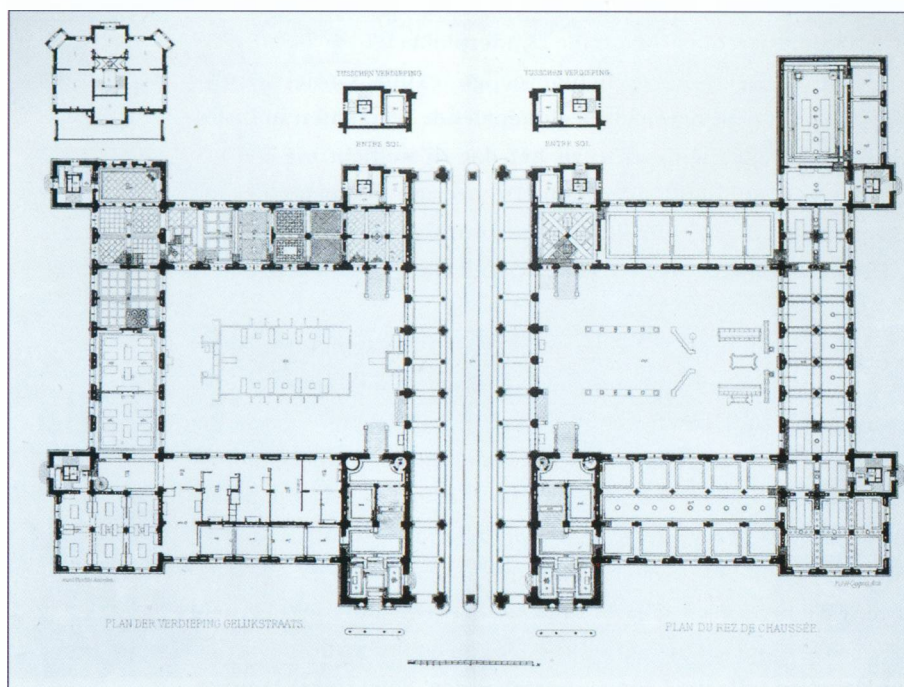
29

Nieuwbouw depots bibliotheek en prentenkabinet

Als hierboven geschetst beschikt het museum reeds over naast of buiten het hoofdgebouw gelegen dependances. Het lijkt onontkoombaar voor de collecties van de bibliotheek, in de praktijk de snelstgroeiende van het museum, en mogelijk ook de collecties tekeningen en prenten, een aparte bouwkundige voorziening te treffen in de onmiddellijke nabijheid van, en verbonden met het hoofdgebouw. Incorporatie binnen de muren van het hoofdgebouw is vragen om moeilijkheden.

Ervan uitgaande dat de Cuypers' monumentale bibliotheekhal op zich een museumstuk van hoge kwaliteit is, dat liefst in zijn functie benadrukt zou moeten

De bibliotheek van het Rijksmuseum behoort tot de beste kunsthistorische bibliotheken in Europa met een boekenbezit van ruim 250.000 boekbanden (=3.500 strekkende meter). De collectie groeit per jaar met ca. 70 meter, hetgeen betekent dat de collectie, bij constante groei, in 2028 een omvang zal hebben van 5.600 meter.

(BOVEN) PLATTEGROND VAN DE BENEDENVERDIEPING TEN TIJDE VAN CUYPERS, IN HET MASTERPLAN TE BESTEMMEN VOOR LINKS MIDDELEEUWEN EN RENAISSANCE EN RECHTS VOOR 19DE EEUW

(ONDER) PLATTEGROND VAN DE BOVENVERDIEPING TEN TIJDE VAN CUYPERS, IN HET MASTERPLAN TE BESTEMMEN VOOR 17DE EN 18DE EEUW. IN HET MIDDEN DE EREGALERIJ MET AAN HET EIND DE NACHTWACHTZAAL

worden, lijkt het aangewezen de publieksfuncties (studiezaal en tentoonstellingen) op het gebied van tekeningen en prentkunst wel in het hoofdgebouw te blijven situeren. In het concept-Masterplan is zelfs voorzien dat de museumbezoeker de prachtige bibliotheekhal vanuit een zaal op de bovenverdieping vanachter glas kan bewonderen.

Als meest logische oplossing biedt zich aan om via nieuwbouw de opslag-faciliteiten, in elk geval die voor de boeken en tijdschriften, te realiseren op het aangrenzende terrein, mogelijk onder de grond in de tuin van het Rijksmuseum aan de zijde van de Jan Luykenstraat. Deze ligging heeft als voordeel dat hij logistiek blijft stroken met de oorspronkelijke indeling van functies in Cuypers' hoofdgebouw.

Opslag onder de grond van papier is niet iets waaraan men de voorkeur geeft, maar het is eerder vertoond en bij alle vrees voor het peil van het Amsterdamse grondwater is misschien ook enig vertrouwen in de hedendaagse technologie op te brengen.

Interactie gebouw - collectie

In de voorlopige, globale indeling die op grond van het nieuwe concept is gemaakt, zou het architectonisch karakter van Cuypers' gebouw een bijzonder gelukkig huwelijk met de te presenteren collecties kunnen aangaan. Zo zouden Middeleeuwen en Renaissance tot ca 1600 een plaats krijgen op de benedenverdieping (de huidige locatie van de afdeling Nederlandse geschiedenis), waar de bogenarchitectuur van Cuypers goed met de kunst uit dit tijdvak te associëren valt. Hetzelfde geldt voor de presentatie van de 19de eeuw, die zich voor het meereendeel ook goed onder spitsbogen (de huidige locatie van restaurant en delen van de afdeling kunstnijverheid en het prentenkabinet) zal thuisvoelen.

Voor de twee eeuwen die het hart van de collectie vormen wat betreft beeldende kunst, kunstnijverheid en geschiedenis, te weten de 17de en 18de eeuw, zijn dan de grote en hogere zalen op de bovenverdieping beschikbaar, waarvan het architectonisch detail minder dominant is. Bovendien gaat het hier om de meeste grote formaten en kunnen de 'Nachtwacht' en een aan de 17de-eeuwse toppen gewijde Eregalerij de spil van de presentatie blijven vormen. Zo hoeft het basisconcept van Cuypers' Kathedraal met de 'Nachtwacht' als hoofdaltaar niet te worden aangetast. Denkbaar is ook dat, waar vaak voor toeristische doelen, een beperkter hoogtepunten-circuit wenselijk is, de bovenverdieping, of zelfs de 17de-eeuwse helft daarvan, aan dit criterium goed zouden kunnen voldoen. Dankzij de ook daar dan gemengde opstelling krijgt de snelle bezoeker toch een goede indruk van de rijkdom en verscheidenheid van de collecties.

Decoratie en inrichting

Het Rijksmuseum behoort als Nationale Schatkamer tot de categorie musea die men wel als 'kusttempel' aanduidt. Net als de National Gallery in Londen, het Louvre in Parijs en het Metropolitan Museum in New York bezit het gebouw een paleis-achtige monumentaliteit. Het Rijksmuseum was 'de duurste en meest eervolle bouwopdracht van de negentiende eeuw' (Auke van der Woud) en werd vanwege zijn katholieke architect ook wel spottend aangeduid als het 'bisschoppelijk paleis'. Voor- en tegenstanders waren het echter eens dat het gebouw geacht werd 'iets buitengewoon grootsch, plechtigs, universeels' uit te drukken, en onze qua essentie burgerlijke maatschappij koos voor deze 'tempel gewijd aan de beeldende kunsten aller volken en tijden' niettemin 'fijn aristocratische vormen'.

Opvattingen over het presenteren van beeldende kunst hebben sinds de 19de eeuw een stormachtige ontwikkeling doorgemaakt. Het museum als publieks-

(BOVEN) DE NACHTWACHTZAAL IN 1985

(ONDER) DE EREGALERIJ IN 1985

vriendelijke, praktische 'machine à exposer' heeft de plechtige kunsttempel opgevolgd. Na een eeuw theorievorming en museumpraktijk is thans de pendel echter teruggezwaaid en bestaat weer meer oog voor de kwaliteit en het karakter die een museum als 'plek', als culturele toplocatie uitstraalt. Ook in toeristisch opzicht telt deze factor zwaar. Er is inmiddels een grote rijkdom en verscheidenheid van naast elkaar mogelijke museumtypen ontstaan, waarbij het Rijksmuseum moet besluiten in welke kwaliteiten het excelleert. Gezien de rijke architectonische optuiging van Cuypers' gebouw en de functie als nationale 'schatkamer' ligt het voor de hand bij de inrichting te kiezen voor een aankleding waarin het Rijksmuseum zich manifesteert als een museum waar de kunst wellicht niet meer à la het plechtige bisschoppelijk paleis gecelebreerd wordt, maar wel met grandeur en op feestelijke wijze gevierd.

Verschillende generaties hebben sinds Cuypers hun stempel op het interieur gedrukt, waarbij de oorspronkelijke overvloed aan decoraties geleidelijk werden vervangen of overschilderd ten gunste van inrichtingsvormen die aansloten bij de sobere esthetische voorkeuren van de 20ste eeuw. Geen enkele wijze van herinrichting werd echter afgerond, met als resultaat de eerder genoemde lappendeken van inrichtingsstijlen. Bij de laatste (gedeeltelijke) herinrichtingen onder architect Quist werd al weer mondjesmaat iets van Cuypers' oorspronkelijke architectuur in ere hersteld, maar bleef soberheid het parool. Slechts sporadisch werden wat decoratieve elementen teruggebracht (bv. in de Eregalerij en de Nachtwachtzaal).

Bij de komende herinrichting na renovatie van het gebouw zal een totaalaanpak vanzelfsprekend zijn. Gezien de veelvormigheid van de voorgestane geïntegreerde presentatie van de collecties, lijkt het echter onwenselijk de presentatie teveel in een te streng harnas te persen. Uniformiteit van wijze van hangen, in de vorm van de vitrines e.d. kan zelfs dodelijk zijn. De architectuur zelf zal het voornaamste 'Leitmotif' vormen, de inrichting kan gevarieerder zijn. Immers juist een nadrukkelijke gevarieerdheid van de zalen zal het museum beter genietbaar maken. Die gevarieerdheid moet echter wel bewust gehanteerd worden en niet, zoals thans, het resultaat zijn van toevalligheden. Eenheid van visie blijft randvoorwaarde.

Het streven is om bij de herinrichting van het gebouw naast de 'gevarieerde eenheid' vooral weer de oorspronkelijk bedoelde allure te herstellen. De mate waarin de oorspronkelijke decoratie uit de periode Cuypers kan worden teruggebracht, zal verschillen al naar gelang de functie van de onderscheiden ruimtes. Het ligt in het voornemen bij de monumentale ruimten, zoals voorhal en trappartijen, zo veel mogelijk het oorspronkelijk karakter van de ruimten te herstellen. Een in samenwerking met de RGD opgezet bouwhistorisch onderzoek zal inventariseren waar de decoraties nog bewaard zijn gebleven (zowel op de oorspronkelijke plaats als in depots).

In de museumzalen waar de collectie wordt gepresenteerd lijkt het minder wenselijk een intensieve dialoog met de oorspronkelijke decoraties aan te gaan. Wel is het de bedoeling de zalen zoveel mogelijk in hun verhoudingen te herstellen, en lijkt tegen het terugbrengen van karaktervolle decoratieve randen bij plafonds en gewelven (ruim boven ooghoogte) een pluspunt. De toepassing van hoogwaardige materialen of wandbespanningen lijkt aangewezen om in het Rijksmuseum weer iets terug te winnen van de 'kunstpaleis'-achtige glans die de schepers voor ogen stond.

De RGD heeft bureau Kamphuis te Delft opdracht gegeven voor een onderzoek naar de geschiedenis van het gebouw. Na een inventariserende fase zal het onderzoek in 1998 daadwerkelijk van start gaan. Uitgangspunt voor het onderzoek is identificatie van zoveel mogelijk beeldmateriaal over het Rijksmuseumgebouw, dat zowel in het Rijksmuseum zelf als elders beschikbaar is.

ARIA (AMSTERDAM RIJKSMUSEUM
INTER ACTIEF) IN DE
NACHTWACHTUITBOUW

Overige publieksfuncties

Naast het parcours van tentoonstellingszalen is het Rijksmuseum op dit moment slecht toegerust om de bezoeker in facilitair opzicht ten dienste te zijn. Behalve de al gereleveerde logistieke onoverzichtelijkheid, zijn alle facilitaire ruimtes ronduit krap bemeten of ongelukkig gelocaliseerd. Zo zijn er thans alleen publiekstoeilotten op één locatie in het souterrain. Dergelijke voorzieningen zouden liefst ook op verschillende andere locaties in dit grote gebouw geplaatst moeten worden.

Een essentiële verbetering van de toegankelijkheid en logistiek ligt in de creatie van een centrale entreehal onder de bogen van de onderdoorgang. Dit is slechts op een voor het publiek veilige manier te realiseren, wanneer de onderdoorgang voor fietsers en ander verkeer wordt afgesloten; wel kan deze onderdoorgang als openbaar gebied voor voetgangers gehandhaafd blijven.

Infobalies dienen gesitueerd te worden bij de entree en op belangrijke kruispunten in het circuit. Hetzelfde geldt voor uitgiftebalies van luisterapparatuur.

De huidige plaats van de museumwinkel heeft het gebruik van de Voorhal als ruime entree verstoord. In de nieuwe opzet krijgt de winkel een plek aansluitend op de foyer onder de onderdoorrit, waar hij liefst ook los van museumbezoek apart toegankelijk zal zijn. Wellicht zullen hier en daar kleine extra verkoopplekken worden gesitueerd, in elk geval bij de Zuidvleugel, ten behoeve van de tijdelijke tentoonstellingen.

Voor het restaurant wordt gedacht aan een aantrekkelijker locatie in het souterrain met een verbinding naar de tuin en een terras aan de Museumpleinzijde. Ook enkele kleine koffiebar-achtige units verspreid over het gebouw worden overwogen als aanvullende service aan de bezoeker.

Het huidige auditorium/filmzaal voldoet qua maat, maar is qua inrichting sterk verouderd en niet prettig van sfeer, met bovendien een te steile 'hellingbaan' die niet alleen oudere bezoekers onzeker maakt. Een nieuw auditorium van ongeveer gelijke omvang is voorzien, met daaromheen een breder scala aan kleine ruimten geschikt voor vergaderingen, kleine colloquia, opvang van specifieke groepen en andere sociale en educatieve activiteiten.

Het interactief informatiesysteem ARIA, dat thans toegang biedt tot zo'n 1200 kunstwerken uit het Rijksmuseum en dat in de komende jaren verder zal worden uitgebreid, is thans geplaatst in de zgn. Nachtwachtuitbouw, de ruimte achter de Nachtwachtzaal. Het is voorzien dat deze en dergelijke publieksservices in de toekomst een plaats in het souterrain krijgen, met wellicht verspreid door het gebouw enkele 'stations'.

Werkplekken

Vanuit een visie waarin aan de publieksfuncties (vaste presentatie en service) de hoogste prioriteit wordt gegeven, en vervolgens aan een logistiek verantwoorde hanteerbaarheid van de niet permanent getoonde collectiebestanddelen (in depots of studieverzamelingen) de tweede prioriteit, zal duidelijk zijn dat de schaarse ruimte beschikbaar voor werkplekken alleen aan die medewerkers zal worden gegund, wier taken zich in het directe verlengde van die prioriteiten binnen de muren van het hoofdgebouw moeten afspelen.

Voor kantoorachtige functies komen naast de huidige Villa ook de ruimten onder het dak en in sommige torens beschikbaar, die thans nog voor depots en

Verschil Rijksmuseum 1885 en 1998

1885

Gemiddeld aantal bezoekers:

250.000 per jaar

Omvang collectie:

1.750 schilderijen

60.000 prenten en tekeningen

8.000 objecten

facilitaire voorzieningen:

geen kassa's en kaartcontrole

(museum was gratis)

geen garderobes

(museum was slecht verwarmd)

klein restaurant 200 m²

6 toiletten

kleine winkel 10 m²

1998

gemiddeld aantal bezoekers:

1 miljoen per jaar

omvang collectie:

5.500 schilderijen

700.000 prenten, tekeningen, foto's

65.000 objecten

facilitaire voorzieningen:

5 kassa's

garderobes voor 1500 jassen

restaurant 300 m²

60 toiletten

winkel 200 m²

Noodzakelijke facilitaire voorzieningen:

Garderobes: capaciteit 3000 jassen,

bergruimte voor rolstoelen, buggies,

minimaal 300 lockers

5 kassa's, 1 kassa voor voorverkoop,

electronische controle museumkaarten

winkel, minimaal 300 m², tevens niet toe-

gankelijk voor niet-museumbezoekers

restaurant, minimaal 900 m², tevens toe-

gankelijk voor niet-museumbezoekers

DE TUIN AAN DE ZUIDZIJDE,
RECHTSACHTER IS HET RESTAURANT
MET TERRAS GEPLAND

ateliers gebruikt worden. De verblijfsruimten voor de dagbewaking en intendance zijn nog wel in het souterrain voorzien. Daglichttoetreding is hierbij natuurlijk steeds een vereiste.

Hoewel het wenselijk is dat de restauratieateliers zo dicht mogelijk bij de door hen verzorgde collecties worden ondergebracht, is het de vraag of dit binnen het hoofdgebouw nog op een verantwoorde wijze mogelijk is. In het kader van het Masterplan wordt er naar gestreefd het merendeel van de restauratieateliers in een verbouwd Veiligheidsinstituut onder te brengen, waar de ruimte aanwezig is voor gemeenschappelijke voorzieningen en voor een mogelijke samenwerking met het ICN op het gebied van opleiding en onderzoek.

Ook de plaatsing van wetenschappelijke en/of administratieve medewerkers buiten het hoofdgebouw moet als een reëel alternatief onder ogen gezien worden. Ideaal ware dan een lokatie in het gedeelte van de Jan Luykenstraat, tegenover het prentenkabinet. De werkplek van conservatoren/wetenschappers zou zich dan op de kortst denkbare afstand van het hart van het Rijksmuseum-studiecentrum: de bibliotheek bevinden, liefst daarmee ondergronds verbonden. De te overbruggen afstand zou in dat geval niet groter te zijn dan die tussen de huidige werkplek (Villa) en de bibliotheek.

Mogelijk valt de in principe altijd minder wenselijke scheiding van collectie-medewerkers en de hun toevertrouwde verzamelingen (of de bibliotheek die zij frequent raadplegen), enigszins te verzachten door de grotere rol die de informatie-technologie ongetwijfeld bij zowel onderzoek als interne communicatie gaat spelen.

Organisatorische aanpassingen

Hoe groot het Rijksmuseum nu en na realisatie van het Masterplan binnen de Nederlandse verhoudingen ook moge ogen, het is zaak zo zuinig mogelijk met het gebouw om te gaan, opdat de ruimte optimaal ter beschikking komt voor het tonen van de collectie en de educatieve functies ten behoeve van het publiek. Dit kan ook implicaties hebben voor de vorm van de Rijksmuseum-organisatie.

Iedere organisatie is vanzelfsprekend voortdurend aan herijking onderhevig. Re-allocatie van functies over verschillende delen van het gebouwencomplex kan aanleiding zijn afdelingen daaraan aan te passen, zodat de organisatie in efficiënte units kan opereren. Verregaande kantoorautomatisering kan daarbij weer behulpzaam zijn. Verder zal steeds kritisch dienen te worden gezien welke functies door uitbesteding, en dus niet ten laste van werkplekken binnen de eigen muren, gerealiseerd kunnen worden.

Omgekeerd zullen aan de vorm en hanteerbaarheid van het Rijksmuseum na het Masterplan zodanige eisen moeten worden gesteld, dat vanuit beveiligings-, onderhouds- en exploitatie-opzicht niet zoveel extra-inzet aan menskracht en energie wordt geleverd dat het bedrijfseconomische evenwicht van het Rijksmuseum als organisatie verstoord wordt. Hoewel een logistiek en commercieel beter functionerend Rijksmuseum zeker op een groter aantal bezoekers en hogere inkomsten zal kunnen rekenen, mag hierop geen al te grote wissel worden getrokken.